

Streszczenie pracy doktorskiej

Autor: Urszula Kuczyńska

Tytuł: Bartnictwo Kurpiowskiej Puszczy Zielonej od końca XVI do połowy XIX wieku.

Promotor: Prof. dr hab. Jan Święch

Data: 26.10.2020

Przedmiotem pracy jest bartnictwo Kurpiowskiej Puszczy Zielonej od końca XVI do połowy XIX wieku. Odegrało ono ważną rolę w kształtowaniu się tego regionu, wpływając jednocześnie na jego wizerunek w XIX wieku. Bartnictwo nie doczekało się całościowego opracowania naukowego, pomimo zachowanej obszernej bazy źródłowej (dwie drukowane kodyfikacje praw bartnych oraz rękopiśmienne księgi sądów bartnych starostwa łomżyńskiego i przasnyskiego) dotyczącej okresu jego szczytowego rozwoju na tym terenie w XVII i XVIII wieku. Celem przedstawionej rozprawy jest monograficzne ujęcie bartnictwa Kurpiowskiej Puszczy Zielonej w aspekcie społecznym, prawnym i gospodarczym na tle zmieniających się warunków polityczno-ekonomicznych Mazowsza. Przedstawienie zasad funkcjonowania bartnictwa, ze szczególnym uwzględnieniem pojęcia boru jako podstawowej jednostki podziału administracyjnego, jego ochrony prawnej i zasad użytkowania. Scharakteryzowanie grupy zawodowej bartników jako zróżnicowanej zbiorowości pod względem społeczno-ekonomicznym, podlegającej jednemu prawu bartnemu oraz organizacji bartnych, ich struktur i zasad działania na polu społecznym, prawnym i gospodarczym. Przedstawienie sądów bartnych, działających w oparciu o spisane kodyfikacje praw bartnych i ich struktur, ze zwróceniem uwagi na zróżnicowanie w poszczególnych starostwach oraz zasad działania i stosowanych procedur. A także określenia znaczenia bartnictwa dla ówczesnej gospodarki i kultury regionu. Praca składa się z ośmiu rozdziałów poprzedzonych wstępem, w którym omówiono literaturę przedmiotu i wykorzystane źródła oraz z zakończenia. Rozdział pierwszy omawia pojęcie boru bartnego, jako najniższej jednostki organizacyjnej w bartnictwie. Została podjęta próba określenia jego wielkości i rozmieszczenia w terenie. Przenalizowano nazwy borów. Opisano zasady ochrony prawnej drzew bartnych, wchodzących w skład boru bartnego, a także należących do niego pożytków: łąk, stanowisk, zastawisk i sideł. Omówiono znamiona bartne, ich formy, nazwy, znaczenie, usytuowanie na drzewie oraz ochronę prawną. Rozdział drugi traktuje o prawnych formach dzierżenia barci, dziedziczenia borów bartnych i obrotu nimi: darowizny, sprzedaży, zamiany i zastawiania. Omawia zasady współwłasności borów oraz sytuacje prawne, w jakich była możliwość odbierania właścicielom borów przez organizacje bartne. Trzeci rozdział opisuje społeczność bartników, ich wewnętrzne zróżnicowanie, ze szczególnym pokreśleniem roli kobiet w omawianej grupie zawodowej. Podjęta została próba zrekonstruowania życia codziennego tych ludzi – ich strojów, obrzędów i zwyczajów oraz obyczajowości. Czwarty rozdział naświetla prawa i obowiązki bartników. Scharakteryzowano prawo bartników do korzystania z drzew bartnych, łąk śródleśnych, zastawisk i sideł. Opisano zasady oddawania zobowiązania podatkowego w stosunku do panującego w postaci miodu oraz płacenia innych powinności wynikających z posiadanych praw. Skupiono się nad obowiązkiem uczestnictwa w sądach walnych i składania przysięgi rugowej. Rozdział piąty omawia zasady funkcjonowania organizacji bartnej i zakres jej działalności. Wymienia urzędników działających w bractwach bartnych: starostę bartnego, podstarościego bartnego, pisarza bartnego, klucznika bartnego oraz miernika procentu JKМ, a także ich pochodzenie społeczne, obowiązki oraz korzyści, wynikające z pełnionej funkcji.

Rozdział szósty traktuje o sądach bartnych: zwyczajnych i walnych. Charakteryzuje je, podaje terminy zwoływania oraz rozpatrywane sprawy. Wymienia skład sądów bartnych zwyczajnych w starostwie łomżyńskim i w starostwie przasnyskim. Opisuje organizację pracy w podanych instytucjach, a także cechy procesu. Ukazuje środki dowodowe, stosowane w sądach bartnych, ponadto analizuje wydawane wyroki i orzeczenia. Charakteryzuje sądy bartne walne, czas i częstotliwość ich zwoływania oraz podejmowane sprawy. Rozpatruje skład sądów bartnych rugowych w starostwie łomżyńskim i przasnyskim, zatrzymując się nad organizacją pracy w tych sądach. Rozdział siódmy został poświęcony zasadom i technikom chowu pszczół w barciach. Opisuje budowę barci i życie pszczół. Dokonuje analizy czynności, jakie bartnik wykonywał przy pszczołach na przestrzeni roku. Podaje budowę i zasady działania leziwa, sposoby pozyskiwania miodu i wosku. Rozdział ósmy opisuje upadek bartnictwa w XIX wieku i przejście do gospodarki pasiecznej oraz stopniowe zmiany, jakie zachodziły w bartnictwie wraz ze zmianami w dziejach Rzeczypospolitej. Ukazuje ograniczanie bartników przez władze zaboru pruskiego, a potem rosyjskiego, które zlikwidowały ostatecznie bartnictwo. Zawiera też opis przenoszenia wyciętych kłód z rodzinami pszczelimi do zagród i kontynuowanie prac bartnych w pasiekach. Poddaje analizie zmieniające się znaczenie bartnictwa na przestrzeni wieków w gospodarce poszczególnych starostw. Zatrzymuje się nad rolą miodu i wosku w gospodarstwach bartników. Określa wkład bartników w zasiedlanie dzisiejszych terenów Kurpiowskiej Puszczy Zielonej i wskazuje założone przez nich wsie. Zakończenie zawiera krótkie podsumowanie zebranego materiału i wnioski. Pracę uzupełnia aneks obejmujący wykazy borów bartnych i bartników w poszczególnych starostwach, spisy bartników mieszkających w miastach oraz pełniących funkcje wójtów, zestawienie bartników starostwa łomżyńskiego składających przysięgi rugowe, rejestr wizji sądowych w starostwie łomżyńskim oraz wykazy urzędników sądów bartnych starostwa łomżyńskiego i przasnyskiego.

Mrsaudo Klucy'ska